

УДК 94(477)«1942/1943»

© **Володимир СІМПЕРОВИЧ**

**РЕЦЕПЦІЯ СТАЛІНГРАДСЬКОЇ БИТВИ
У ФОНОДОКУМЕНТАЛІСТИЦІ ЇЇ УЧАСНИКІВ
(за матеріалами Меморіального комплексу «Національний музей історії
Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»)**

У джерелознавчому ракурсі розглядається фонодокументальний масив про учасників Сталінградської битви, акумульований у фондозбірні Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»; вивчається його джерельний потенціал для дослідження епопеї під Сталінградом.

Ключові слова: Велика Вітчизняна війна, Сталінградська битва, фонодокументалістика.

До літопису Другої світової та Великої Вітчизняної війн великими літерами вкарбовано одну з найкровопролитніших битв – Сталінградську. Сімдесят років тому, восени 1942 – взимку 1943 рр., ця воєнна епопея, своєрідна переломна сторінка радянсько-німецького збройного протистояння, не сходила зі шпальт газет усього світу. Пізніше тема битви під Сталінградом стала однією з провідних у радянському історіографічному просторі. Не залишилася осторонь і пострадянська історіографія. За сім десятиліть, що спливають у лютому 2013 р., історична наука нагромадила велику кількість монографій, наукових і науково-популярних статей, різнопланових матеріалів міжнародних і регіональних конференцій, епістолярних збірників тощо. Зрештою, опубліковано величезний масив мемуарних джерел, офіційного корпусу документів [1; 4; 5; 6].

Серед колосальної низки документальних джерел, у яких відбилися події епопеї під Сталінградом, значний інтерес становлять фоноспогади її учасників та очевидців, своєрідні оцінки та інтерпретації подій тих буремних років. Звичайно, варто зауважити, що джерела «усної історії» позначені певним суб'єктивним сприйняттям навколишніх реалій і не завжди адекватні тому, що відбувалося. Однак вони суттєво доповнюють офіційну документалістику, надзвичайно виразно характеризують окремі події, факти та епізоди воєнного буття. Здавалося б, увесь удокументований аудіонаратив із порушеної проблеми запроваджений у науковий обіг, проте це не так. Величезний пласт подібних джерел ще чекає на дослідників. Не є винятком і фонодокументи учасників Сталінградської битви.

Подальше наукове пізнання подій, що відбувалися під Сталінградом, передбачає залучення широкої репрезентативної джерельної бази, зокрема аудіовізуальних документів, що є важливим і незамінним джерелом просторової, «живої» інформації для історичних досліджень. Значний пласт цього документального масиву акумульований у фондозбірні Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років». Серед фондкових колекцій аудіовізуальних джерел Меморіалу затезавровано 1148 фонозаписів (серед них понад 50 належить учасникам епопеї на Волзі). Серед авторів-оповідачів – Герої Радянського Союзу та повні кавалери орденів Слави, учасники багатьох битв, прості солдати, офіцери, відомі воєначальники. Вагоме місце посідають і фонозаписи учасників Сталінградської битви.

Представлена наукова розвідка має на меті проаналізувати музейну колекцію фонодокументалістики воїнів-сталінградців, що міститься у фондовому зібранні Меморіального комплексу.

В ієрархії документальних пам'яток фонодокументи, що відбивають історичну дійсність у звуковій формі завдяки своїм специфічним способам фіксації та формі передавання інформації, а також організації зберігання її носіїв, посідають окреме місце [2, 201]. Адже, за образним висловом відомого польського архівіста Криштофа Понтика, за допомогою аудіозапису можна легко відправити в непам'ять відомий вислів: «*verba volant, scripta manent*» («слова відлітають, написане залишається») [3, 9].

Згідно з усталеною в джерелознавстві та документознавстві класифікаційно-типологічною схемою поділу аудіовізуальних джерел фонодокументалістика учасників Сталінградської битви належить до науково-документальних особистісних звукових джерел.

За хронологією створення наявні фонодокументи, зібрані науковими співробітниками Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років, переважно належать до другої половини 80-х рр. минулого століття. Є низка фонозаписів, що хронологічно стосуються початку XXI століття. Навдивовижу строката географія створення аудіовізуальних документів – терени всього колишнього Радянського Союзу. Найбільше фонозаписів здійснено в Бресті, Волгограді, Києві, Мінську, Саратові та інших містах.

Авторство аудіозаписів також надзвичайно різноманітне. Творцями фоносвідчень були як відомі «легенди» Сталінградської епопеї – Василь Зайцев, Іван Людников, Василь Чуйков, так і «пересічні» її учасники – солдати та офіцери Червоної армії, робітники сталінградських заводів. Звичайно, час і місце звукозапису не збігаються з моментом події, вони віддалені значним часовим проміжком, відбиваються в спогадах. Водночас варто зауважити, що всі затезавровані у фондозбірні Меморіалу фонодокументи учасників Сталінградської битви є першоджерелами (оригіналами).

Ураховуючи хронологічну та подієву строкатість битви за Сталінград, історичну роль її учасників та очевидців, фоноспогади можна умовно класифікувати за кількома основними групами: джерела, що «присвячені» винятково Сталінграду; документи, в яких авторське інтерпретування подій відбувається на фоні загальної розповіді про

Велику Вітчизняну війну; джерела, у яких розповідається про бойовий шлях окремих військових з'єднань і об'єднань Червоної армії, у тому числі й про Сталінградську битву.

До першої групи джерел належать по-справжньому унікальні фонодокументи прославлених героїв битви за Сталінград – Василя Зайцева, Івана Людникова, Василя Чуйкова [7; 25; 26; 27; 35].

Командир взводу снайперів 1047-го стрілецького полку 284-ї стрілецької дивізії 62-ї армії Сталінградського фронту молодший лейтенант Василь Зайцев (всі найвищі ступені відзнак (Герой Радянського Союзу), військові звання та посади авторів фонозаписів подані на час Сталінградської битви. – Авт.) веде розповідь про запеклі бої у Сталінграді за кожний метр землі, мужність і стійкість радянських воїнів; знайдений лист однополчанина капітана Миколи Никифорова своїй доньці; перепоховання солдатів-захисників Сталінграда [25]. Згадує прославлений снайпер і про фронтові дороги, роль колективних дій снайперів, ставлення до військового обов'язку, військову дисципліну: «Час на війні має особливу тривалість. У багатьох випадках, події, котрі відбувалися за лічені хвилини, і навіть секунди, потім згадуються впродовж усього життя. Так, подумки я завжди повертаюся до днів, пережитих у Сталінграді, куди направили нас, моряків-добровольців, у вересні 1942 р. Чи варто згадувати про те, як пишалися ми тим, що йдемо захищати легендарне місто на Волзі. Разом з усіма захисниками безстрашні снайпери-внищувачі живої сили ворога виявили найкращі свої риси: любов до Вітчизни і безкорисну відданість їй, волю до Перемоги, стійкість, небачену мужність... Сміливість, винахідливість, витримку, високу бойову майстерність, солдатську кмітливість і величезну ненависть до ворога виявили наші снайпери. Поранення, загибель та перші невдачі зробили нас обережними, уважними, передбачливими; з кожним днем вироблялася гнучка снайперська тактика ... всю країну облетіла в ті жовтневі дні 1942 р. звістка про подвиг снайперів, представників різних національностей, які захищали висоту на Мамаєвому кургані...» [26].

Фоноспогоди командувача 62-ї армії Сталінградського фронту генерал-лейтенанта Василя Чуйкова яскраво ілюструють реалії буття радянської спільноти в умовах Сталінградської епопеї: «Разом із військами 62-ї армії своє рідне місто обороняли й робітники Сталінграда. Вони зі зброєю в руках відбивали запеклі атаки гітлерівців, створювали загони протиповітряної оборони, допомагали пораненим, забезпечували переправу через Волгу»; характеризують героїзм радянських воїнів, персоніфікують подвиг 15-річного Івана Федорова в дні героїчної оборони міста; підсумовують результати Сталінградської битви: «Вся Сталінградська операція, коли виявилися контури цієї битви, була проведена як грандіозні Канни, вона і перетворилася на Канни двадцятого століття» [35].

Полковник (пізніше – генерал-майор) Іван Людников – командир 138-ї стрілецької дивізії 62-ї армії Сталінградського фронту детально розповідає про Сталінград у контексті всього фронтового життєпису, з описом інших подій – Курської битви, форсування Дніпра, визволення України, боїв на території Німеччини, радянсько-японського конфлікту [7].

Перша група звукових джерел містить також і частину фонозаписів «рядових» учасників та очевидців Сталінградської епопеї.

Як відомо, величезну роль у боях за Сталінград відіграла артилерія. Артилеристи діяли як у самому місті, так і за Волгою. Про хід оборони Сталінграда, бої за Мамаїв курган, оборону «будинку Павлова», відбиття наступу німецьких військ у районі міста розповідає командир дивізіону 671-го гарматного артилерійського полку РГК 1-ї гвардійської армії Донського фронту капітан П. Каралі [42].

Командир дивізіону 1107-го гарматного артилерійського полку РГК 21-ї армії Донського фронту капітан Микола Посохін згадує про оборонні бої в Сталінграді, нагородження бійців і командирів підрозділу та частини, які особливо відзначилися в Сталінградській битві [33].

Вихованець-повар 117-го гвардійського стрілецького полку 39-ї гвардійської стрілецької дивізії 62-ї армії Сталінградського фронту рядовий Володимир Падалков ділиться спогадами про участь у боях під час Сталінградської битви, надання допомоги снайперу, добування їжі для солдатів [47].

Військовослужбовець 212-го стрілецького полку 49-ї стрілецької дивізії 66-ї армії Донського фронту Іван Суворов розповідає про героїзм і мужність бійців і командирів частини в боях під Сталінградом, подвиг ополченця 212-го стрілецького полку Василя Смирнова – батька Героя Радянського Союзу Юрія Смирнова [58].

Начальник штабу мотострілецького батальйону 61-ї механізованої бригади 13-го танкового корпусу 64-ї армії Сталінградського фронту Костянтин Атрашкевич згадує про мужність, героїзм і відвагу танкістів у боях під Сталінградом, про своє поранення [12].

Військовослужбовець 8-ї батареї 1077-го зенітно-артилерійського полку Сталінградського корпусного району ППО Ганна Яковлева розповідає про стійкість, відвагу дівчат-зенітниць, які прикривали заводську частину міста, тягар утрат бойових командирів [64].

Славну сторінку в історію Сталінградської епопеї вписали моряки Волзької військової флотилії. Командир мінного катера № 4 Волзької військової флотилії лейтенант Георгій Захаров згадує про участь кораблів у Сталінградській битві, героїзм річників під час виконання різноманітних завдань [37].

Контрнаступ під Сталінградом, особливості артпідготовки та придушення оборони ворога, атаку радянської піхоти та танків характеризує командир батареї 1092-го гарматного артилерійського полку РГУ 7-ї артилерійської дивізії прориву РГК 1-ї гвардійської армії Південно-Західного фронту старший лейтенант Віталій Колесов [43].

Про ці самі події, роль артилерії в наступальних діях Червоної армії, свою першу нагороду – медаль «За відвагу» – розмірковує капітан Валентин Разгільдяєв – командир 1-го стрілецького батальйону 343-го стрілецького полку 38-ї стрілецької дивізії 64-ї армії Сталінградського фронту [55].

Лейтенант Никифор Кучеров – командир 1-ї стрілецької роти 2-го мотострілецького батальйону 62-ї механізованої бригади 13-го танкового корпусу Сталінградського

фронту розповідає про героїзм, відвагу та мужність бійців, про втрати в роті, нагородах при розгромі нацистів під Сталінградом [46].

До другої групи джерел належать фонозаписи, що ілюструють Сталінградську битву в контексті загальних розповідей про Велику Вітчизняну війну, Курську битву, участь у визволенні українських теренів, бої на території Європи, радянсько-японський конфлікт, участь у Параді Перемоги в Москві 24 червня 1945 року, життя в повоєнний період [8; 11; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 28; 29; 30; 31; 32; 34; 36; 38; 39; 40; 41; 44; 45; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 56; 57; 59; 60; 61; 62; 63]. Так, командир ланки 69-го винищувального авіаційного полку 268-ї винищувальної авіаційної дивізії 8-ї повітряної армії Сталінградського фронту лейтенант Василь Бондаренко змальовує бойові дії авіаторів у боях за Сталінград, згадує про командира полку – Героя Радянського Союзу майора Лева Шестакова, Лілію Литвяк та інших [21].

У межах другої групи фоноджерел трапляються документи, у яких, незважаючи на намагання розповісти про все, простежується домінування сталінградської теми. Так, командир мінометного взводу окремого навчального стрілецького батальйону 284-ї стрілецької дивізії 62-ї армії Сталінградського фронту молодший лейтенант Григорій Гавриченко конкретизує бої на Мамаєвому кургані, ділиться враженнями про зустріч із командувачем фронту генерал-лейтенантом Василем Чуйковим [18]. Командир відділення розвідувального взводу 6-ї гвардійської механізованої бригади 2-го гвардійського механізованого корпусу 2-ї гвардійської армії Сталінградського фронту старший сержант Олександр Каневський згадує про виконання бойового завдання з захоплення «язика» [29]. Цікавими видаються фонотекуари ветерана Великої Вітчизняної війни Бориса Усенка, який розкриває перипетії евакуації в Сталінград, складні умови роботи на сталінградському танковому заводі тощо [60].

До третьої групи аудіоджерел можна зарахувати «колективні» фонозаписи, здійснені під час різноманітних зустрічей ветеранів Великої Вітчизняної війни, де відтворюються й події Сталінградської битви [9; 10 та ін.].

Ще наприкінці п'ятдесятих років минулого століття польська письменниця Софія Налковська акцентувала переваги звукозапису на магнітній стрічці: «Вважаю великою перемогою на шляху боротьби з непам'яттю запис на плівці живого людського голосу, передання його не у символах літер, а у живому звучанні... Можливість почути думки людини, вимовлені її голосом з глибини минулого, стає чимось реальним та здійсненим» [3, 11 – 12]. Загалом наявна фонодокументалістика з проблеми, незважаючи на певні умовності, дає змогу осмислити рівень особистісної інтерпретації фактів, явищ і подій епопеї під Сталінградом. Зафіксована на звуковому носії розповідь передає не лише логіку мислення учасника битви, а й певною мірою акцептує його психологічний стан, емоційні чинники, що надають фоноспогадам неповторних індивідуальних рис.

Загальновідомо, що при вивченні минулого рукописні твори, архівні документи та інші писемні джерела мають неоціненне значення. Проте надзвичайно складно знайти ідентичні спогади учасників події, і в цьому особлива цінність аудіовізуальних матеріалів. Тут ми маємо справу з індивідуальними спогадами, які відображають

мікроісторію Сталінградської епопеї. Спогади звичайних людей – досить вагомим доповненням у висвітленні правдивої та об'єктивної історії битви під Сталінградом. Саме фонозаписи роблять об'ємними події минулого. Історичні факти збагачуються новими фарбами, емоційним сприйманням, ніби переносять нас в ті роки, дають можливість почути живе «відлуння війни», передають суб'єктивний досвід окремої людини.

Особливу роль ці звукові документи відіграють в ансамблево-експозиційних комплексах музеїв, підсилюють асоціативно-образний лад музейної експозиції, слугують «живим» інформативним тлом різноманітних виставкових проєктів, тематичних вечорів пам'яті та шкільних «Уроків мужності».

Отже, фоноводокументалістика учасників Сталінградської битви є вагомим джерелом для вивчення ментально-психологічних особливостей радянських воїнів в екстремальних умовах війни, відбиває настрої, які панували під час проведення боїв у місті та за його межами, психологічний стан комбатантів, мотиви поведінки конкретних людей. Акумуляований у фондозбірні Меморіального комплексу масив аудіоджерел із проблеми, продукуючи особливий віртуально-інформаційний вимір, синтезує звукові сигнали спілкування та створює спеціальні умови для збереження воєнних аспектів буття радянської людини часів епопеї під Сталінградом у різних ракурсах, з різних особистісних підходів.

Джерела та література:

1. *Битва за Сталинград* / Ред. В.Е. Зайцев. – Волгоград: Н.- Волж. кн. изд., 1970. – 592 с.
2. *Ємельянова Т. Документознавство аудіовізуальне* / Тетяна Ємельянова, Людмила Маркітан / Спеціальні історичні дисципліни: довідник / І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко та ін.; Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. – К.: Либідь, 2008. – С. 201 – 210.
3. *Понтєк К. Критерії оцінки цінності аудіовізуальних документів* / Криштоф Понтєк // *Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвід. зб. наук. праць. Вип. 8* / Редкол.: Г.В. Боряк (голова) та ін. – К., 2006. – С. 9 – 16.
4. *Сталинград: уроки истории. Воспоминания участников битвы* / Под общ. ред. В.И. Чуйкова. – М.: Прогресс, 1976. – 496 с.
5. *Сталинградская битва. Хроника. Факты. Люди: В 2 кн. – Кн. 1* / Авт. кол.: В.А. Жилин (руковод.) и др. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 911 с.
6. *Сталинградская битва. Хроника. Факты. Люди: В 2 кн. – Кн. 2* / Авт. кол.: В.А. Жилин (руковод.) и др. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 573 с.
7. *Фоноводокумент на магніт. стрічці. «Дорогами війни». Спогади Героя Радянського Союзу Люднікова І.І. Оригінал. Рос. мова. 1970 р.* // *Фонди Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років».* – КН-56324/1-3. – ЗК-3/1-3.
8. *Фоноводокумент на магніт. стрічці. «У небі війни». Спогади Героя Радянського Союзу Красовського С.Я. Оригінал. Рос. мова. 1970 р.* // *Там само.* – КН-56326/1-3. – ЗК-5/1-3.

9. Фонодокумент на магніт. стрічці. Зустріч ветеранів 8-ї повітряної армії. Оригінал. Рос. мова. 1980 р. // Там само. – КН-71114. – ЗК-192.
10. Фонодокумент на магніт. стрічці. Зустріч ветеранів 8-ї повітряної армії. Оригінал. Рос. мова. 29.10.1977 р. // Там само. – КН-71113. – ЗК-191.
11. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Андрощенка А.І. Оригінал. Рос. мова. 5.06.1990 р. // Там само. – КН-194610. – ЗК-933
12. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Атрашкевича К.А. Оригінал. Рос. мова. 1989 р. // Там само. – КН-185429. – ЗК-780.
13. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Ахунджанова С.С. Оригінал. Рос. мова. 24.12.1988 р. // Там само. – КН-164755. – ЗК-615
14. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Баранова Г.Г. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-187057. – ЗК-815.
15. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Бателова М.П. Оригінал. Рос. мова. 5.05.1990 р. // Там само. – КН-197110. – ЗК-986.
16. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Бичика О.О. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-183447. – ЗК-725.
17. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Буянцева А.І. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-187056. – ЗК-814.
18. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Гавриченко Г.Г. Оригінал. Рос. мова. 30.08.1988 р. // Там само. – КН-156298. – ЗК-572.
19. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Анісова В.Х. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-192138. – ЗК-906.
20. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Барабаша П.С. Оригінал. Рос. мова. 14.03.1990 р. // Там само. – КН-190974/1-2. – ЗК-902/1-2.
21. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Бондаренка В.Я. Оригінал. Рос. мова. 1977 р. // Там само. – КН-71347. – ЗК-232.
22. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Довлетджанова Б. Оригінал. Рос. мова. 1990 р. // Там само. – КН-190638. – ЗК-872.
23. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Єремєєва Б.Р. Оригінал. Рос. мова. 1986 р. // Там само. – КН-102431. – ЗК-396.
24. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Єрещенка М.Є. Оригінал. Рос. мова. 9.05.1990 р. // Там само. – КН-190847. – ЗК-885.
25. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Зайцева В.Г. Оригінал. Рос. мова. 1977 р. // Там само. – КН-71115. – ЗК-193.
26. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Зайцева В.Г. Оригінал. Рос. мова. 20.11.1982 р. // Там само. – КН-85598. – ЗК-351.
27. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Зайцева В.Г. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-111910. – ЗК-434.
28. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Захарчука М.М. Оригінал. Рос. мова. 4.11.1988 р. // Там само. – КН-157165. – ЗК-578.
29. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Каневського О.Д. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-193981. – ЗК-926.

30. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Колосова М.Г. Оригінал. Рос. мова. 5.05.1990 р. // Там само. – КН-192142. – ЗК-910.
31. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Кулешова А.П. Оригінал. Рос. мова. 1989 р. // Там само. – КН-187269. – ЗК-835.
32. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Лозаненка К.Ф. Оригінал. Рос. мова. 30.05.1990 р. // Там само. – КН-195327. – ЗК-944.
33. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Героя Радянського Союзу Посохіна М.Г. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-183443. – ЗК-721.
34. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Глухова О.О. Оригінал. Рос. мова. 1984 р. // Там само. – КН-73017. – ЗК-248.
35. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади двічі Героя Радянського Союзу Чуйкова В.І. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-65855. – ЗК-105.
36. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Диченка Г.В. Оригінал. Рос. мова. 1988 р. // Там само. – КН-161887. – ЗК-599.
37. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Захарова Г.І. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-184766. – ЗК-742.
38. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Заярного І.В. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-187054. – ЗК-812.
39. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Зєнова І.Ф. Оригінал. Рос. мова. 3.10.1989 р. // Там само. – КН-186375. – ЗК-810.
40. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Ігнат'євої О.П. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-187062. – ЗК-820.
41. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади кавалера ордена Слави трьох ступенів Лебьодкіна А.І. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-183445. – ЗК-723.
42. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Каралі П.Д. Оригінал. Рос. мова. 16.09.1988 р. // Там само. – КН-168248. – ЗК-638.
43. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Колесова В.І. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-71124. – ЗК-202.
44. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Крайнева М.М. Оригінал. Рос. мова. 19.06.1989 р. // Там само. – КН-176481. – ЗК-793.
45. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Кужелєва В.І. Оригінал. Рос. мова. 1987 р. // Там само. – КН-126140. – ЗК-456.
46. Фонозапис на магніт. стрічці. Спогади Кучерова Н.Д. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-185433. – ЗК-784.
47. Фонозапис на магніт. стрічці. Спогади Падалкова В.Т. Оригінал. Рос. мова. 10.1990 р. // Там само. – КН-199918. – ЗК-1029.
48. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Мадейкіна І.Я. Оригінал. Рос. мова. 28.05.1990 р. // Там само. – КН-195333. – ЗК-950.
49. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Майка М.П. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-126142. – ЗК-458.
50. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Мінченка П.З. Оригінал. Рос. мова. 1987 р. // Там само. – КН-129801. – ЗК-492.

51. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Молодона М.М. Оригінал. Рос. мова. 21.05.1989 р. // Там само. – КН-182032. – ЗК-702.
52. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Овчинникова М.М. Оригінал. Рос. мова. 10.06.1989 р. // Там само. – КН-187064. – ЗК-822.
53. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Орлова М.Г. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-175291. – ЗК-675.
54. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Плотникова П.П. Оригінал. Рос. мова. 2005 р. // Там само. – КН-229094. – ЗК-1096.
55. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Разгільдяєва В.І. Оригінал. Рос. мова. 20.11.1982 р. // Там само. – КН-85603. – ЗК-352.
56. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Серкіна Ф.М. Оригінал. Рос. мова. 1989 р. // Там само. – КН-183448. – ЗК-726.
57. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Соловйова П.І. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-184765. – ЗК-741.
58. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Суворова І.В. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-184764. – ЗК-740.
59. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Теляшенка О.І. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-185011. – ЗК-771.
60. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Усенка Б.І. Оригінал. Рос. мова // Там само. – КН-191235. – ЗК-895.
61. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Чернухи В.П. Оригінал. Рос. мова. 1989 р. // Там само. – КН-184767. – ЗК-743.
62. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Чумакової О.М. Оригінал. Рос. мова. 06.1989 р. // Там само. – КН-187060. – ЗК-818.
63. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Шамоді В.Е. Оригінал. Рос. мова. 30.05.1990 р. // Там само. – КН-197019. – ЗК-984.
64. Фонодокумент на магніт. стрічці. Спогади Яковлевої Г.К. Оригінал. Рос. мова. 1989 р. // Там само. – КН-185432. – ЗК-783.

© **Владимир СИМПЕРОВИЧ**

**РЕЦЕПЦИЯ СТАЛИНГРАДСКОЙ БИТВЫ
В ФОНОДОКУМЕНТАЛИСТИКЕ ЕЕ УЧАСТНИКОВ
(на материалах Мемориального комплекса «Национальный музей
истории Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов»)**

В источниковедческом ракурсе рассматривается фонодокументальный массив участников Сталинградской битвы, аккумулированный в фондовом собрании Мемориального комплекса «Национальный музей истории Великой Отечественной войны 1941 – 1945 годов»; изучается его источниковедческий потенциал для изучения эпопеи под Сталинградом.

Ключевые слова: Великая Отечественная война, Сталинградская битва, фонодокументалистика.

© **Volodymyr SIMPEROVYCH**

PERCEPTION OF THE BATTLE OF STALINGRAD IN PHOTOGRAPH OF ITS PARTICIPANTS

**(based on the Memorial Complex «The National Museum of the History of the
Great Patriotic War of 1941-1945»)**

The fonodocumentation (speech records) of the participants of the Battle of Stalingrad is studied on the base of the fund collection of the Memorial Complex «National museum of History of the Great Patriotic War of 1941 – 1945»; its documentary collection of Stalingrad's epepee is explored for the research.

Keywords: *the Great Patriotic War, the Battle of Stalingrad, fonodocumentation.*